

UCHWAŁA

Dnia 12 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Mariusz Łodko

SSN Tomasz Szanciło (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa H. W.
przeciwko R. W. i A. W.
o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 stycznia 2022 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w K.
postanowieniem z dnia 18 sierpnia 2021 r., sygn. akt II Cz [...],

"Czy w sprawie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, strona pozwana, która na jego podstawie jest uprawniona do egzekwowania należnych jej świadczeń alimentacyjnych jest ustawowo zwolniona od kosztów sądowych?"

podjął uchwałę:

W sprawie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego strona pozwana, która na jego podstawie jest uprawniona do egzekwowania należnych jej świadczeń alimentacyjnych, jest ustawowo zwolniona od kosztów sądowych na podstawie art. 96 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 14 grudnia 2020 r. Sąd Rejonowy w K. pozbawił wykonalności tytuł wykonawczy w postaci postanowienia tego Sądu z dnia 23 czerwca 2015 r., którym zasądzono (w trybie zabezpieczenia) alimenty od H.W. na rzecz dzieci R.W. i A.W. w kwotach po 550 zł miesięcznie – w części, tj. co do alimentów należnych za okres 1 lipca 2015 r. – 18 marca 2020 r., oddalając powództwo w pozostałym zakresie i nie obciążając pozwanych obowiązkiem zwrotu kosztów procesu na rzecz powoda.

Pozwani wnieśli apelację od tego wyroku, w której zawarli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, który został rozpoznany postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 19 kwietnia 2021 r., doręczonym pełnomocnikowi pozwanych w dniu 11 maja 2021 r.. Pozwani nie uiszcili opłaty od apelacji. Z tego względu, po upływie terminu wynikającego z art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (aktualnie: Dz.U. z 2021 r., poz. 2257 ze zm.; dalej u.k.s.c.), Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 1 czerwca 2021 r. odrzucił apelację jako nieopłaconą.

Pozwani wnieśli zażalenie na to postanowienie, zaskarżając je w całości, zarzucając naruszenie art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c., argumentując, że na podstawie tego przepisu pozwani są zwolnieni od kosztów sądowych także w sprawie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego wydanego co do zasądzonych na ich rzecz alimentów, co powoduje, że ich apelacja nie podlega opłacie, a tym samym brak było podstaw do jej odrzucenia. Przy rozpoznawaniu zażalenia powstało zagadnienie prawne w tej kwestii.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c. nie ma obowiązku uiszczenia kosztów sądowych strona dochodząca roszczeń alimentacyjnych oraz strona pozwana w sprawie o obniżenie alimentów.

Należnością alimentacyjną jest każde roszczenie o dostarczenie środków utrzymania bez względu na jego podstawę prawną (art. 23, 27, 60 i 128 k.r.o., art. 938 i 966 k.c., art. 443 § 1 k.p.c.). Równoznacznie był zawsze traktowany sprzeciw uprawnionego wobec próby ograniczenia prawa do alimentacji (zob. orzeczenie SN

z dnia 28 stycznia 1966 r., III CR 356/65, OSNCP 1966, nr 10, poz. 176; uchwałę SN z dnia 11 września 1992 r., III CZP 107/92, OSNCP 1993, nr 5, poz. 73).

Zgodnie z art. 135 § 1 k.p.c. zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. Zatem uprawniona do żądania świadczeń alimentacyjnych jest wyłącznie osoba, której potrzeby mają być zaspokojone za pomocą tych świadczeń. W związku z tym w procesie o alimenty wyłącznie ona jest powodem, niezależnie od tego, kto w jej interesie wystąpił z powództwem. Według przyjętego w kodeksie postępowania cywilnego rozwiązania powodem jest osoba, na rzecz której ma nastąpić rozpoznanie sprawy i urzeczywistnienie prawa.

Potrzeby uprawnionego (zwykle dziecka) dziecka oraz możliwości majątkowe zobowiązanego mogą ulegać zmianom. W związku z tym może powstać konieczność zmiany wysokości zasądzonych alimentów. Zgodnie z art. 138 k.r.o. w razie zmiany stosunków można żądać zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego. Zmiana stosunków może wiązać się ze wzrostem potrzeb uprawnionego lub z ich zmniejszeniem. Przez zmianę stosunków rozumie się istotne zmniejszenie lub ustanie możliwości zarobkowych i majątkowych zobowiązanego do alimentacji albo istotne zwiększenie się usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego, wskutek czego ustalony zakres obowiązku alimentacyjnego wymaga skorygowania przez stosowne zmniejszenie albo zwiększenie wysokości świadczeń alimentacyjnych. Zmianę stosunków powoduje także zdarzenie, wskutek którego obowiązek alimentacyjny wygasa (np. w wyniku uzyskania przez uprawnionego zdolności do samodzielnego utrzymywania się, zaprzeczenia ojcostwa). Obowiązek alimentacyjny zaś wygasa wtedy, gdy uprawniony uzyska zdolność do samodzielnego utrzymania (art. 133 § 1 k.r.o.). Następuje to również w sytuacji, gdy zobowiązany do alimentacji na skutek zdarzeń losowych utraci całkowicie możliwość osiągnięcia jakichkolwiek dochodów.

W orzecznictwie i doktrynie zwraca się przy tym uwagę na wątpliwości, czy wszelkie zmiany obowiązku alimentacyjnego są roszczeniami alimentacyjnymi. Żądanie zmiany orzeczenia może złożyć zarówno wierzyciel alimentacyjny, którego potrzeby z rozmaitych przyczyn wzrosły, jak i dłużnik, jeżeli uzna, że nie jest

w stanie świadczyć na dotychczasowym poziomie, gdyż zmniejszeniu uległy jego zarobkowe i majątkowe możliwości. Przyjmuje się, że o ile roszczeniami alimentacyjnymi jest np. żądanie uprawnionego z tytułu alimentów zmiany wysokości świadczeń alimentacyjnych zasądzonych na jego rzecz (uchwała SN z dnia 16 kwietnia 1991 r., III CZP 24/91, OSNCP 1992, nr 2, poz. 21), czy też żądanie ustalenia istnienia lub wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego (zob. postanowienia SN z dnia: 30 stycznia 2009 r., II CZ 92/08, niepubl.; 30 stycznia 2014 r., IV CZ 109/13, niepubl.), to nie jest roszczeniem alimentacyjnym roszczenie dłużnika o obniżenie lub uchylenie obowiązku alimentacyjnego, aczkolwiek nie jest wykluczone udzielenie zabezpieczenia w sprawie o uchylenie lub obniżenie obowiązku alimentacyjnego (zob. uchwałę SN z dnia 27 listopada 1980 r., III CZP 60/80, OSNCP 1981, nr 6, poz. 97). W sprawach tych bowiem ochrony swoich praw nie dochodzi osoba uprawniona do świadczeń alimentacyjnych, a to jej sytuacja ma być łatwiejsza, np. w wyniku zastosowania przepisów o właściwości przemiennej.

Jeżeli chodzi o powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego (opozycyjne), służy ono merytorycznej obronie dłużnika przed egzekucją prowadzoną zgodnie z przepisami postępowania egzekucyjnego jako konsekwencja zasady, że organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym. Przeważa pogląd, że jest to samoistne powództwo ukierunkowane na wydanie przez sąd konstytucyjnego wyroku w celu odmiennego, niż to wynika z tytułu wykonawczego, ukształtowania stosunku prawnego (sytuacji prawnoprocesowej) przez zniweczenie prawa wierzyciela do dochodzenia zaspokojenia roszczenia w drodze egzekucji. W konsekwencji, wyrok pozbawiający wykonalności tytuł wykonawczy uniemożliwia prowadzenie egzekucji na podstawie tego tytułu w całości lub w części uwzględniającej powództwo. Stosownie bowiem do art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. można w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenia, jeżeli po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane, przy czym gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może oprzeć powództwo także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy.

Jeżeli zatem dłużnik powołuje się na zmianę stosunków, polegającą na obniżeniu jego możliwości zarobkowych i majątkowych lub zmniejszeniu się potrzeb uprawnionego do alimentów, to przysługuje mu powództwo oparte na art. 138 k.r.o. Jeżeli natomiast twierdzi, że po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, na skutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane (np. świadczenia alimentacyjne zostały spełnione albo roszczenie alimentacyjne uległo przedawnieniu), to wówczas właściwą drogą jest powództwo przewidziane w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. (wyrok SN z dnia 11 maja 2011 r., I CSK 486/10, niepubl.). Zaznaczyć przy tym należy, że badanie w trybie art. 840 k.p.c. sprawy prawomocnie zakończonej nie prowadzi do ponownego merytorycznego jej rozpoznania, gdyż sąd nie może kontrolować słuszności wyroku sądowego w chwili jego wydania nawet wówczas, gdy – jak to określa się w literaturze przedmiotu – nastąpiło podstępne wyłudzenie orzeczenia; godziłoby to bowiem w powagę rzeczy osądzonej (zob. np. wyrok SN z dnia 12 grudnia 1972 r., II PR 372/72, OSP 1973, nr 11, poz. 222).

Istotne jest jednak, że art. 840 k.p.c. zawiera nie tylko normę procesową, lecz także materialną, gdyż wyznacza zakres dopuszczalnej obrony merytorycznej (dłużnika lub jego małżonka) przed przymusowym wykonaniem obowiązku określonego w tytule wykonawczym. Celem wytoczenia takiego powództwa jest zatem wykazanie, że tytuł wykonawczy nie odpowiada rzeczywistemu stanowi rzeczy. W orzecznictwie, w kontekście dopuszczalności skargi kasacyjnej (art. 398² § 2 pkt 1 k.p.c.), podkreśla się, że rodzaj powództwa i sporna okoliczność nie ma znaczenia dla oceny dopuszczalności skargi kasacyjnej – sprawami o alimenty są bowiem wszystkie sprawy dotyczące alimentów (postanowienie SN z dnia 24 listopada 2020 r., V CSK 431/19, niepubl.). Sąd Najwyższy odniósł się również wprost do charakteru powództwa o pozbawienie wykonalności w sprawie o alimenty i wskazał, że za sprawy o alimenty w rozumieniu art. 398² § 2 pkt 1 k.p.c. muszą zostać uznane wszystkie sprawy dotyczące alimentów, a więc także te, w których dłużnik kwestionuje istnienie obowiązku alimentacyjnego, niezależnie od podejmowanych w tym celu środków obrony, nie wyłączając powództwa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego (postanowienie SN z dnia 10 czerwca 2021 r., IV CSKP 55/21, niepubl.).

W doktrynie i orzecznictwie wyrażany jest jednak odmienny pogląd, zgodnie z którym sprawa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego dotyczącego alimentów wiąże się już ze skonsumowaniem tytułu wykonawczego. Skoro – według powoda – wygasł obowiązek alimentacyjny, to nie jest to sprawa o alimenty. Sąd nie miarkuje wysokości alimentów, nie bada okoliczności wiążących się z obowiązkiem alimentacyjnym, tylko bada zaistnienie podstaw wniesienia powództwa przeciwegzekucyjnego. O ile powództwo oparte o art. 138 k.r.o. znajduje zastosowanie, gdy dłużnik powołuje się na zmianę stosunków i żąda materialnoprawnej zmiany swego zobowiązania, to powództwo opozycyjne, zawierające żądanie pozbawienia wykonalności alimentacyjnego tytułu wykonawczego, oparte o art. 840 k.p.c., jest zasadne, gdy dłużnik, powołując się na wygaśnięcie zobowiązania lub niemożność jego egzekwowania, dąży do przeciwdziałania egzekucji alimentów. Cele i podstawy tych powództw są zatem odmienne.

Rozróżniając powództwa z art. 138 k.r.o. i art. 840 k.p.c., wskazuje się, że w pierwszym przypadku właściwość miejscowa sądu jest określona przez art. 32 k.p.c., a w drugim powództwo wytacza się przed sąd rzeczowo właściwy, w którego okręgu prowadzi się egzekucję. Zmiana „stosunków”, o której mowa w art. 138 k.r.o., jest zmianą okoliczności, od których zależy istnienie i zakres obowiązku alimentacyjnego. Do tych okoliczności nie należy sytuacja, gdy po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło. Zobowiązanie wygasa w razie spełnienia na rzecz wierzyciela świadczeń, do których dłużnik został zobowiązany prawomocnym wyrokiem. Osobą, która zaspokoiła roszczenie wierzyciela, może być także osoba trzecia, która nabywa względem dłużnika roszczenia zwrotne (art. 140 k.r.o.). W takim wypadku nie zaszły żadne okoliczności, które by z istoty swej rzutowały na samo powstanie obowiązku alimentacyjnego i jego zakres. Okoliczności te leżą niejako na zewnątrz stanu faktycznego, z którym prawo wiąże istnienie i zakres obowiązku alimentacyjnego (zob. postanowienie SN z dnia 19 lipca 1974 r., II CO 9/74, niepubl.).

W art. 96 u.k.s.c. określono zakres zwolnienia z mocy ustawy o charakterze podmiotowym i przedmiotowym. W tym przypadku funkcja społeczna kosztów

sądowych wyprzedza funkcję fiskalną, co ma także mocne uzasadnienie konstytucyjne (uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna z dnia 29 stycznia 1954 r., I C 3074/52, OSN 1955, nr 4, poz. 68). Jak wynika z uzasadnienia ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, istotne ograniczenie zwolnień ustawowych może dotyczyć tylko niektórych kategorii spraw o największej doniosłości społecznej, np. spraw o alimenty (szeroko rozumianych z racji braku wyłączenia, bądź szczegółowego wskazania, tym bardziej, że kodeks rodzinny i opiekuńczy wskazuje wiele postaci świadczenia alimentacyjnego). Przy czym jednym z założeń ustawy było ograniczenie zwolnień od kosztów sądowych, zarówno przedmiotowych, jak i podmiotowych.

Trzeba zwrócić uwagę na ogólny cel unormowania zawartego w art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c., który stanowi ułatwienie dochodzenia roszczeń alimentacyjnych. Nie budzi wątpliwości, że zwolnienie zawarte w tym przepisie dotyczy żądania roszczeń alimentacyjnych wobec współmałżonka. Tym bardziej więc powinno ono obejmować dochodzenie roszczeń alimentacyjnych na rzecz dzieci, mając na uwadze znaczenie ochrony dobra dziecka jako naczelnej zasady wykładni przepisów prawa rodzinnego (zob. np. postanowienia SN z dnia: 16 stycznia 1998 r., II CKN 855/97, OSNC 1998, nr 9, poz. 142; 7 lipca 2000 r., III CKN 796/00, niepubl.; wyrok SN z dnia 8 czerwca 2000 r., V CKN 1237/00, niepubl.). Ponieważ osoba pozwana w sprawie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego o świadczenie alimentacyjne działa także w tym interesie, tj. stara się utrzymać w mocy tytuł wykonawczy, sens i cel jej działania jest podobny. Uprzywilejowanie obejmuje wszystkie osoby uprawnione do alimentów, a więc zarówno te, które dochodzą roszczeń alimentów, jak i te, przeciwko którym wytoczono powództwo zmierzające do ograniczenia lub zniesienia ich uprawnienia. W związku z tym słusznie podkreśla się w doktrynie, że nie ma żadnych racji społecznych lub aksjologicznych uzasadniających jakiekolwiek różnicowanie ich sytuacji prawnej. O zastosowaniu postanowień o ustawowym zwolnieniu od kosztów sądowych decyduje przy tym rzeczywisty charakter dochodzonego roszczenia, a nie jego nazwa lub podstawa prawna. Jeżeli nie ma podstaw do uznania wskazanej przez powoda kwalifikacji roszczenia za oczywiście błędną, to przewodniczący nie powinien przyjmować kwalifikacji odmiennej i żądać w związku z tym opłat.

Przewodniczący może wezwać powoda do uiszczenia opłat, wbrew wskazanej przez powoda kwalifikacji jego roszczenia uzasadniającej zwolnienie od kosztów, tylko wówczas, gdy kwalifikacja wskazana przez powoda jest oczywiście błędna (postanowienie SN z 17 listopada 1967 r., I PZ 66/67, OSNC 1968, nr 5, poz. 92). Zaznaczyć przy tym należy, że stroną pozwaną w sprawach o obniżenie alimentów, ale też o ustalenie wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego jest właśnie strona, która otrzymała uprzywilejowane przysporzenie. W każdej takiej sytuacji będzie więc korzystać z ułatwień w dostępie do sądu. Należy uznać, że punktu widzenia korzystania z ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych nie ma znaczenia, czy uprawniony do alimentów żąda należnych mu świadczeń (jako strona czynna), czy też broni się przed ich utratą lub ograniczeniem (jako strona bierna).

Jak wskazano, Sąd Najwyższy przyjął, i nie incydentalnie, że zwolnienie strony dochodzącej roszczeń alimentacyjnych dotyczy zarówno powodów żądających zasądzenia bądź podwyższenia alimentów, jak i pozwanych broniących się przed żądaniem obniżenia alimentów lub ustalenia nieistnienia (wygaśnięcia) obowiązku alimentacyjnego (zob. np. orzeczenie SN z dnia 28 stycznia 1966 r., II CR 365/65, OSNCP 1966, nr 10, poz. 176; postanowienie SN z dnia 25 września 1997 r., I CKU 109/97, Prok. i Pr. - wkł. 1998, nr 3, s. 37). Literalna wykładnia art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c., prowadząca do wniosku, że w tym przepisie chodzi jedynie o sprawy o obniżenie alimentów, zawęża rzeczywistą wolę ustawodawcy i brak jest logicznego uzasadnienia dla takiego stanowiska. Wskazanie przez ustawodawcę spraw o obniżenie alimentów nie wyczerpuje wyliczenia zawartego w tym przepisie, albowiem jeżeli strona pozwana jest zwolniona w sprawach o obniżenie alimentów, to tym bardziej jest zwolniona w sprawach o wygaśnięcie lub ustalenie nieistnienia obowiązku alimentacyjnego. Chodzi tu bowiem o obronę przed jakąkolwiek ingerencją w stosunek alimentacyjny bez względu na rodzaj powództwa wniesionego w tym celu. W przeciwnym razie w niektórych sytuacjach osoba pozwana ponosiłaby uszczerbek i byłaby w gorszej sytuacji niż inne uprawnione osoby. A nie spoób nie zauważyć, że ustawowe zwolnienie od kosztów ma na celu ułatwić osobom uprawnionym do alimentacji jak najszybsze i jak najbardziej skuteczne uzyskanie od osób zobowiązanych niezbędnych środków utrzymania. W judykaturze, przy pełnym poparciu piśmiennictwa, wyjaśniono, że używane

w tekstach normatywnych sformułowanie „dochodzenie roszczeń alimentacyjnych” obejmuje także formę bierną tego zachowania, tj. opozycję przeciwko akcji zmierzającej do ograniczenia lub odebrania uprawnień alimentacyjnych. W obu sytuacjach racje przemawiające za uprzywilejowaniem osób uprawnionych do alimentacji oraz uzasadniające ich obronę socjalną są identyczne (zob. np. postanowienie SN z dnia 28 stycznia 1966 r., III CR 356/65, OSNCP 1966, nr 10, poz. 176). Słusznie podkreśla się, zgodnie z wykładnią logiczną, że skoro nie ponosi opłaty pozwany, którego prawo do alimentów jest kwestionowane częściowo, to tym bardziej nie można obciążać obowiązkiem jej poniesienia pozwanego, którego prawo do alimentacji zostało zakwestionowane w całości (zob. uchwałę SN z dnia 26 lutego 2015 r., III CZP 110/14, OSNC 2016, nr 1, poz. 3).

Objęcie regulacją art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c. może budzić o tyle wątpliwości, że sprawa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego nie jest *stricte* sprawą o alimenty i jest rozpoznawana przez sąd w postępowaniu rozpoznawczym na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego części trzeciej regulującej postępowanie egzekucyjne, a nie w oparciu o przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jak „typowa” sprawa alimentacyjna. W sprawie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego sąd nie uszczupla ani nie ocenia zasadności istnienia obowiązku alimentacyjnego zapewniającego realizację podstawowych, materialnych potrzeb egzystencjonalnych osób uprawnionych do alimentów, a stwierdza jedynie, że ich egzekwowanie nie jest uzasadnione. Niemniej, nie sposób uznać za zasadne stanowisko, aby strona pozwana była w lepszej sytuacji procesowej w sprawie o obniżenie alimentów do 1 zł, niż w sprawie o całkowite wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego. W związku z tym należy przyjąć wyżej wskazaną wykładnię, eliminując wykładnię językową, która prowadziłaby do wąskiego rozumienia użytego przez ustawodawcę wyłączenia jedynie do spraw o obniżenie alimentów. Uwzględniając cele prawa, należy ustalić brzmienie przepisu w ten sposób, aby był zgodny z celami instytucji, a nie sprzeczny z ocenami i regułami społecznymi. W takim właśnie kontekście należy tłumaczyć zwolnienie strony pozwanej, gdy celem ustawodawcy było uprzywilejowanie jej w postępowaniach dotyczących szeroko rozumianego pozbawienia jej świadczenia alimentacyjnego.

Zastosowanie w art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c. liczby mnogiej, przy braku jakiegokolwiek rozróżnienia wymienionych tam „roszczeń alimentacyjnych”, pozwala przyjąć, że chodzi w nim o wszystkie sytuacje, w których dochodzenie tego roszczenia jest możliwe i dlatego zawarte w nim zwolnienie nie ogranicza się do dochodzenia roszczeń alimentacyjnych w samodzielnym postępowaniu, kiedy zostaje wniesiony pozew o alimenty lub ich podwyższenie. Przyznanie przez ustawę zwolnienia stronie „dochodzącej roszczeń” oznacza natomiast, że roszczenie alimentacyjne powinno być samodzielnym roszczeniem, które nie może być łączone z innymi roszczeniami. Przemawia za tym ogólny cel art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c., który stanowi ułatwienie dochodzenia roszczeń alimentacyjnych, ale także obrony w sytuacji zamiaru pozbawienia go przysporzenia majątkowego przyznanego z racji spełnienia przesłanek ustawowych. Sprawa o pozbawienie wykonalności tytułu egzekucyjnego dotyczącego świadczeń alimentacyjnych niewątpliwie wiąże się z sytuacją kwestionowania dalszego istnienia tytułu wykonawczego i jest traktowana jako forma merytorycznej obrony dłużnika. Nie służy zabezpieczeniu sytuacji uprawnionego do alimentów, jednak powoduje możliwość podjęcia obrony w charakterze pozwanego, co może spowodować, że tytuł ten dalej będzie istniał, w związku z czym osoba uprawniona do alimentów będzie mogła z nich korzystać. Powództwa oparte na art. 138 k.r.o. i art 840 k.p.c. pełnią bardzo podobną rolę i różnicowanie ich charakteru pod kątem opłaty nie ma uzasadnienia.

Należy dodać, że chociaż powództwo z art. 138 k.r.o. wyłącza dopuszczalność ewentualnego powództwa przeciwegzekucyjnego z art. 840 k.p.c., to w orzecznictwie wyrażona została wątpliwość odnośnie do powództwa sformułowanego niejasno w kontekście tych przepisów, ze względu na wzajemną ich korelację, gdy powód w taki sposób formułuje pozew, że trudno jest ustalić, czy zmierza on do obniżenia alimentów, czy też do pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego. W tym kontekście wyrażany jest pogląd, że wadliwe sformułowanie przez powoda treści żądania jako powództwa przeciwegzekucyjnego zamiast powództwa o obniżenie alimentów lub na odwrót nie powinno prowadzić do oddalenia powództwa jedynie z tej przyczyny. Nie stanowi też przeszkody do rozpoznania sprawy w trybie art. 138 k.r.o. okoliczność, że powód nadał swemu

żądaniu formę powództwa opozycyjnego z art. 840 k.p.c., gdyż rzeczą sądu jest zastosowanie do żądania pozwu – w związku z jego uzasadnieniem – właściwych przepisów prawa (zob. np. uchwałę pełnego składu Izby Cywilnej i Administracyjnej SN z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNCP 1988, nr 4, poz. 42; postanowienie SN z dnia 19 października 1999 r., II CZ 108/99, OSNC 200, nr 4, poz. 77). Jest to istotny argument przemawiający za wnioskiem, że sprawa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego dotyczącego alimentów jest sprawą o alimenty.

Reasumując, zarówno powództwo o obniżenie alimentów, jak i powództwo o ustalenie nieistnienia obowiązku alimentacyjnego, czy powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w sprawie o alimenty są powództwami skierowanymi przeciw osobie uprawnionej do alimentów. Skoro taka osoba jest uprzywilejowana w postępowaniu o obniżenie alimentów, to tym bardziej powinna nią być, gdy celem postępowania jest pozbawienie jej świadczeń alimentacyjnych. W świetle przedstawionych rozważań można uznać, że jest to jednego rodzaju powództwo – o obniżenie alimentów do określonej kwoty, czy o określoną kwotę lub obniżenie do „zera”. Konieczność ponoszenia kosztów sądowych w sprawach o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego wykonalności przez osobę uprawnioną z tytułu alimentów mogłoby grozić nieuzasadnionym uszczupleniem dochodów przeznaczonych na zaspokojenie jej potrzeb.

W konsekwencji, art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c. obejmuje swoim zakresem osobę pozwaną w sprawie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, na podstawie którego jest ona uprawniona do egzekwowania należnego jej roszczenia alimentacyjnego.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale.